Hoeveel is zes min één?

Onder leiding van de journalist Mario Croes spraken een reeks Antilliaanse en Nederlandse politici over de wensen en gevolgen met betrekking tot de onafhankelijkheid. Sommige van hun uitspraken zijn onthullend. Aanwezig waren *Don Martina*, premier van de Antillen en leider van de Curaçaose MAN-partij, *Betico Croes*, leider van de MEP op Aruba; de heer *Statia*, minister van ontwikkelingssamenwerking en lid van de UPB op Bonaire, de heer *Casseres*, gevolmachtigd minister van de Nederlandse Antillen, de heer *Rietkerk*, lid van de Tweede Kamer voor de VVD en voorzitter van de vaste kamercommissie voor Antilliaanse Zaken, en mevrouw *Jabaaij*, parlementslid voor de PvdA en vice-voorzitter van de kamercommissie.

MARIO CROES We praten over het onafhankelijkheidsstreven van Aruba. Er is een commissie ingesteld die zal onderzoeken wat de gevolgen van een eventuele onafhankelijkheid van Aruba zal zijn. U weet dat in 1976 de MEP uit de regering Evertsz werd gezet onder meer vanwege een reis naar Venezuela en andere landen. Zij maakte daarover veel kabaal. Toen heeft de minister belast met Antilliaanse Zaken, de Gaay-Fortman, Aruba bedreigd dat het eiland geen ontwikkelingshulp van Nederland meer zou krijgen als zij zich niet koest hield. Hetzelfde hebben we ook weer gehoord van de heer Van der Stee tijdens de eerste Ronde Tafel Conferentie. Hij zei dat Aruba voortaan van Nederlandse hulp zou moeten afzien wanneer zij haar eigen weg zou gaan.
Ik vraag u, mevrouw Jabaay of mijnheer Rietkerk, als een volk onafhankelijkheid wenst en de koloniale macht hen dwingt of bedreigt, zodat het volk niet in staat is te doen waar het recht op heeft, vindt u dat dan geen kolonialistisch gedrag?

'Is het geen koloniaal gedrag, wanneer een volk onafhankelijkheid wenst en de koloniale macht het bedreigt, zodat het volk niet kan doen waar het recht op heeft?'

RIETKERK Alle politieke partijen in Nederland hebben het recht op onafhankelijkheid van de eilanden in beginsel erkend. Vanuit dit uitgangspunt vinden wij het van allergrootste belang dat wij met elkaar, Nederland en de Antillen verstandig handelen. Daarom zijn wij in de kamercommissie blij met datgene wat de afgelopen twee dagen is bereikt. Bereikt is, dat de zaken en problemen niet op de lange baan worden geschoven, wat ons in het verleden wel eens is verweten. Met elkaar proberen wij nu alle consequenties van mogelijke ontwikkelingen op de Antillen in de richting van de onafhankelijkheid te onderzoeken en daarna met elkaar beslissingen te nemen. Als er één ding vast staat, dan is het echt dat Nederland met betrekking tot de Antillen geen koloniale neiging meer heeft.
Wanneer met betrekking tot een bepaalde toekomstige structuur bepaalde zaken be-

Een overzicht van het forum op 29 oktober, van links naar rechts: De interviewer Mario Croes, Betico Croes, discussieleider Ceryl James, Don Martina, Papa Statia, Ronnie Casseres, Koos Rietkerk, Wijnie Jabaaij.

HACHA. - Jrg. 8, nr. 4 (april 1982)

keken worden, zegt Nederland daar geen nee tegen. Maar natuurlijk moet wel bezien worden, wat wel of niet in die toekomstige opzet van belang is voor de bevolking van de verschillende eilanden. Ik zeg u niet wat het precies gaat worden. Ik zeg wel dat de afspraken die nu tussen de Nederlandse en de centrale regering, en naar ik hoop ook met de Arubaanse delegatie, gemaakt zijn, duidelijk zijn. Iedereen weet nu waar we mee bezig zijn om tot verantwoorde beslissingen te komen.
Voor ons als Nederland moet het belang van de mensen op de eilanden van de Nederlandse Antillen voorop staan. Er is geen sprake van bedreiging. Nederland heeft een zekere historische verantwoordelijkheid. Nederland neemt ook nu een bepaalde verantwoordelijkheid, maar mag natuurlijk ook meespreken over wat van Nederland verwacht wordt.

MARIO CROES Mijnheer Statia, wanneer Aruba opstapt, wat wil Bonaire?

STATIA Daarop kan ik een heel direct antwoord geven. De eilandsraad van Bonaire heeft op 22 oktober een motie aangenomen, waarbij zij in eerste instantie opteert voor een staatsverband van zes eilanden samen en indien dat niet mogelijk is een direct rechtstreeks staatsverband met Nederland.

MARIO CROES Mijnheer Martina. Ik stel u de volgende vraag als vertegenwoordiger van Curaçao, niet als premier van de centrale regering.
Op Curaçao was al lange tijd de discussie flink op gang of 6 – 1 = 5 of 6 – 1 = 0. Met andere woorden, als Aruba uitstapt

6 – 1 = 5
6 – 1 = 0
6 – 1 = Curaçao

dan blijven er van de zes eilanden nog altijd vijf over of als Aruba uitstapt dan is er geen sprake meer van een staatsverband van vijf eilanden en kiest Curaçao ook voor een directe band met Nederland. Welke van de twee kiest U als partijlid van de MAN.

DON MARTINA Op grond van onze principes, waarbij wij met name 'n stukje lotsverbondenheid in praktijk brengen, geven wij de voorkeur aan een eilandenrijk van vijf. Dit moet echter plaatsvinden op grond van eigen vrije wil. De eilanden moeten zelf overtuigd zijn van de levensvatbaarheid van een dergelijke constructie.
Wij hebben begrepen van de leiders van Bonaire en van de drie bovenwindse eilanden, dat zij vooralsnog hun toekomst zien in het behoud van een staatsrechtelijke band met Nederland. Indien dit zo is, dan is het inderdaad zes min een is nul. Maar zes min één is geen nul, zes min één is Curaçao. Hiermee bedoel ik dat Curaçao zich zal moeten voorbereiden op een souvereine status wanneer het andere niet mogelijk is. Het gaat hier om een samen zijn en dit is alleen mogelijk wanneer de partners erin geloven. Als dit niet zo is, dan kan het niet.

MARIO CROES Als Aruba opstapt, betekent dat dat Curaçao ook een directe band met Nederland verkiest boven een band met de andere vijf eilanden.

DON MARTINA Mensen stappen op. Eilanden en landen ontwikkelen zich naar een bepaalde situatie.
Als het een uitgemaakte zaak is dat Aruba de keuze heeft gemaakt over de wijze waarop en het tempo waarin, dan vind ik – na kennis genomen te hebben van de standpunten van de overige eilanden – dat Curaçao zich moet richten op de voorbereiding van een status van souvereiniteit. Dat is geen kwestie van opstappen of keuzes doen. Dat is een proces dat zich moet voltrekken. Dat zal niet gemakkelijk zijn, noch voor Curaçao, noch voor Aruba, noch voor de rest.

MARIO CROES Meneer Croes. Sinds de oprichting van de MEP in 1971 is één van de voornaamste bezigheden de erkenning bij Nederland te krijgen voor het streven naar zelfbeschikking. Na tien jaar kunnen we stellen dat Nederland eindelijk het zelfbeschikkingsrecht van Aruba erkent, maar de nodige garanties ervoor heeft u nog niet; die houdt Nederland achter de hand. Tot hoever zult u gaan, als u die garanties niet krijgt?

BETICO CROES Dat is een zeer moeilijke vraag. Inderdaad hebben wij na meer dan tien jaar de erkenning gekregen van het zelfbeschikkingsrecht van de bevolking van elk der eilanden van de Nederlandse Antillen, dus niet alleen voor Aruba. De Arubaanse bevolking heeft gekozen voor onafhankelijkheid. Wij rekenen erop, na de 300 jaar dat Nederland ons bij elkaar heeft gegroepeerd en gekoloniaiseerd, dat Nederland zich moreel verplicht weet niet alleen aan Aruba, maar aan alle zes eilanden de nodige garanties te geven wanneer zij kiezen voor onafhankelijkheid. Mocht het onverhoopt zo zijn dat Nederland ons niet genoeg garanties zal verstrekken dan zullen wij ook bij internationale organisaties stappen ondernemen om garanties te verkrijgen. Het gaat immers niet om een gril van ons, het gaat om een streven, een recht van 65.000 inwoners en dit recht dient gerespecteerd te worden. Wij geloven zeer zeker dat Nederland ons niet in de steek zal laten. Wij geloven ook dat er heel wat landen in de wereld zijn die uit solidariteitsgevoelens ons zullen bijstaan.

MARIO CROES Hoeveel is de onafhankelijkheid van Aruba u waard? Kunt u de stap nemen te zeggen 'Okay Nederland we hoeven uw garanties niet meer. We gaan onze eigen weg zonder uw garanties.'

'Wij rekenen erop dat Nederland zich moreel verplicht voelt alle zes eilanden de nodige garanties te geven wanneer zij kiezen voor onafhankelijkheid.'

BETICO CROES Om alle misverstanden te voorkomen zeg ik: Nederland kan ons niet chanteren met garanties om ons te dwingen in een staatsrechtelijk verband te blijven. Wij zullen doorgaan, wij zullen de onafhankelijkheid van Aruba verwezenlijken, maar ik zeg erbij over zes maanden wordt er een politieke beslissing genomen. Dan is er een studie gemaakt van alle consequenties en ook een plan voor de verwezenlijking van de onafhankelijkheid van Aruba.
Ik wil een misverstand uit de weg ruimen. Men vindt dat de eilanden uit elkaar vallen wanneer één eiland onafhankelijk wordt. Dat is niet het geval. Wat wij nu geproduceerd hebben en wat ook de koninkrijkswerkgroep heeft geproduceerd is een hecht en duurzaam samenwerkingsverband tussen alle eilanden van de Nederlandse Antillen en voor wat Aruba betreft een volkenrechtelijke situatie. Het ligt aan de bevolking van de overige eilanden om voor zo'n situatie te kiezen.
Ik heb laatst een vergadering bijgewoond van de Latijns Amerikaanse Commissie van de Socialistische Internationale, waarbij ik gesproken heb met mensen van Jamaica, Santo Domingo, Puerto Rico en Grenada. De man van Jamaica zei me: 'Ik heb aan de wieg gestaan van de 'West Indian Federation' die in 1958 tot stand is gekomen en in 1962 uit elkaar is gespat. Een federatie van eilanden is niet mogelijk'. Toen heb ik de andere heren voorgesteld: samenwerkingsmodellen van ▷

De twee belangrijkste tegenspelers in het onafhankelijkheidsstreven, links Betico Croes, Aruba, rechts Don Martina, Curaçao.

▷ Kapteijn, dus een volkenrechtelijke situatie maar hecht en duurzaam en ze hebben er alle interesse in.
Wij vinden dat wij niet uit elkaar gaan wanneer wij onafhankelijk worden in een samenwerkingsverband. We hebben de zekerheid gekregen dat wij genoeg garanties van Nederland kunnen verwachten wanneer wij een samenwerkingsverband vormen ongeacht het staatsrechtelijk of volkenrechtelijk aspect.

MARIO CROES Mevrouw Jabaaij, zult u, ongeacht het verband dat tot standkomt, garanties geven aan Aruba?

'Je moet altijd denken aan de gevolgen voor de mensen die onder aan de lijn zitten.'

MEVROUW JABAAIJ Ik deel de bezorgdheid die de heer Martina hier heeft laten horen. Een staatsgebouw zet je niet in een aantal jaren overeind, maar je breekt het ook niet zomaar in een paar jaren af. Je moet altijd denken aan de gevolgen die dat soort zaken heeft voor de mensen die onder aan de lijn zitten. Het zal u niet verbazen dat juist een socialist bezorgd is voor de mensen die machteloos zijn en die het niet goed hebben. Ik vraag me daarbij af: kies je wel uit vrije wil? In hoeverre heb je een vrije wil om te kiezen en iets te zeggen over de gevolgen die dat heeft voor jouw situatie?
Als Aruba onafhankelijk wordt, heeft dat zijn weerslag op de positie van Curaçao en de andere eilanden. Het verkleint de mogelijkheden voor Nederland – en ik ben een Nederlandse parlementariër – om effectief present te zijn. Dan moet u denken aan defensie, internationale betrekkingen, mensenrechten en allerlei zaken. Nederland kan daar niet effectief present zijn als de eilanden uit elkaar zouden vallen.
Ik ben dus voor één Antillen en ik hoop, dat de studiecommissie die een brede opdracht heeft gekregen, over zes maanden erin zal slagen op dat ene spoor terecht te komen. Alle kleine eilanden hebben gezegd dat zij allen wensen dat de eilanden bij elkaar zouden blijven.
Mijnheer Croes van Aruba vraagt garanties. Wij hebben daarover al eens een twistgesprek gehad. Garanties kunnen wat ons betreft niet gegeven worden, omdat Nederland daar niet effectief present kan zijn. Nederland is zelf een klein land.

CASSERES Ik wil reageren op de woorden van mevrouw Jabaaij en mijnheer Rietkerk. Ik heb als gevolmachtigd minister ongeveer twee jaar als eenling rondgedwaald tussen zestien Nederlandse ministers. Je loopt er als eenling rond en dan ben je een gelijkwaardige partner zegt men. Ik geloof dat ik toch even de Nederlandse mening moet nuanceren. Ik vertel geen nieuws.
De Nederlandse politieke mening ten aanzien van de Antillen wordt uitgemaakt door een betrekkelijk klein aantal policymakers, een klein aantal politici, journalisten, deskundigen die zich ermee bemoeien. Nu wordt iedere politieke mening uiteraard geschraagd door een electoraat. Maar wat weten de kiezers in Nederland van de Antillen. Hooguit dat Antillianen geld kosten en terug moeten naar hun eigen land.
De politieke mening wordt ook beheerst door internationale druk op dat kleine Nederland. Op Nederland wordt druk uitgeoefend binnen de Caraïbische zee de zaak stabiel te houden. Dat is de opdracht die Nederland gekregen heeft van de grote mogendheden.
De andere kant van de zaak is dat Nederland de strategische ligging van de Antillen niet wenst prijs te geven. Nederland heeft geen enkele moeite zich politiek

'Nederland wil aanwezig blijven in de Caraïbische Zee om strategische en economische belangen.'

terug te trekken. Het Statuut en allerlei andere politieke bindingen met de Nederlandse Antillen kost Nederland geen cent moeite. Maar om de woorden van de exminister van buitenlandse zaken te gebruiken: ''La présence hollandaise', de Nederlandse aanwezigheid in de Caraïbische zee stellen wij zeer op prijs om strategische en economische belangen.'
Het bijeen blijven van de Antillen is niet alleen in ons belang. Uiteraard hoe groter je bent, hoe beter. Maar het is beslist niet alleen een Antilliaans belang. Op dit moment wordt sterke druk uitgeoefend. Er is tijdens het top-overleg inderdaad niet geschermd met ontwikkelingsgelden. Er is wel geschermd met waarborgen, namelijk: als jullie uit elkaar vallen dan kunnen wij onze waarborgen moeilijk opbrengen. Dit is een nieuwe druk. Ik geloof dat wij ons tegen deze druk moeten wapenen. Ik ben het volkomen eens met de minister-

president. Het gaat om de vrije wil van de bevolking. De bevolking moet kiezen, los van iedere druk of deze nu komt uit de Antillen of uit Nederland. De bevolking van elk eiland afzonderlijk moet kunnen kiezen.

STATIA Er zit meer achter deze beslissing. Het is niet zo dat Bonaire niet samen zou willen werken met Curaçao, Aruba of de andere eilanden door te kiezen voor een staatsrechtelijk verband met Nederland, wanneer Aruba uit het geheel zou wegtrekken.
Het is wel bekend dat de economische financiële positie van de Nederlandse Antillen bijzonder slecht is. Bonaire is een klein eiland. De begroting is niet voldoende om het eiland een deugdelijk bestuur te garanderen. Ik zal een voorbeeld noemen. We hebben een begroting van 18 miljoen per jaar, wat niet luxueus is. Een zeer krappe begroting. De ontwikkelingen op het eiland leveren niet voldoende opbrengst om de begroting te dekken. Wij krijgen binnen ongeveer 9 miljoen gulden. Dat betekent dat de andere 9 miljoen uit de gezamenlijke pot van de centrale regering moet komen. Alle eilanden samen, inclusief Aruba en Curaçao geven dus samen geld om de begroting van Bonaire te dekken.
Curaçao of de centrale regering is niet in staat om de negen miljoen geheel te geven. Dit bekend zijnde, baart de huidige ontwikkeling ons grote zorgen. Door de onzekerheid over de toekomst is Bonaire gaan denken, dat er een nieuw samenwerkingsverband moet komen als Aruba opstapt. Het betekent dat de positie van het centrale gezag en de financiële middelen nog moeilijker zullen worden. Hoe moeten wij Bonaire dan een deugdelijk bestuur garanderen?
Bonaire wil zich op dit moment hoe dan ook veilig stellen onder de hoede van Nederland om haar bevolking iets te garanderen. Dat wil niet zeggen dat Bonaire een samenwerking met Curaçao of Aruba of een van de andere eilanden in de Antillen opgeeft. We hebben historische, familie- en culturele banden. Deze kunnen niet verbroken worden. Wij kunnen de juridische wetgeving veranderen. Wij kunnen internationale verdragen aannemen, maar de banden die reeds zo hecht zijn blijven bestaan.
Ik heb hiermee willen vertellen hoe de handelwijze van Bonaire is. In die geest dacht ik dat wij de wijsheid zullen vinden om gezamenlijk sterker te blijven.

'Als de Antillen uit elkaar vallen, wil Nederland geen garanties geven.'

DON MARTINA Ik wil reageren op wat de heer Croes heeft gezegd. Inderdaad is de Westindische federatie mislukt. Er moet wel bij verteld worden, dat het een opgelegde structuur was. De mensen van de eilanden hebben geen enkele rol gespeeld. Ik wil wijzen op een eilandenrijk in onze regio, de Bahamas. Zij zijn niet eens een federatie, maar een eenvoudige eenheidsstaat. Daarnaast zijn er eilandenrijken in de wereld waar een federatie effectief functioneert. Ik wil de heer Croes geen federatie opleggen. Ik wil alleen feiten vaststellen die voorhanden zijn.
Ik ben het volledig eens met de heer Casseres. Zoals de zaken er nu voorstaan bevinden wij ons nu op de Antillen in een financieel-economisch mechanisme, zo sterk beheerd door economische machten in Nederland dat inderdaad een politieke aanwezigheid in de West niet nodig is om de toekomst van onze mensen te blijven bepalen. Het is onze taak ook daarin verandering te brengen. ▷

OKÉ, IK LAAT JE GAAN – MAAR IK BLIJF JE WÉL MELKEN!

▷ *MARIO CROES* Mijnheer Croes, in ieder geval is naar voren gekomen dat de onafhankelijkheid van de Nederlandse Antillen, de politieke onafhankelijkheid van de eilandén, voor een groot gedeelte een kwestie is van grootmachten en dus niet alleen van de volkeren van de eilanden.

BETICO CROES Wij weten dat wij in een gevoelige politieke situatie verkeren, zowel van grote landen, als van ideologische infiltratie. Vandaar dat het nodig is dat wij garanties verkrijgen.
Ik heb het verschillende keren met mevrouw Jabaaij aan de stok gehad. Zij drukt zich ongenuanceerd uit, als zij zegt: 'Ik ben voorstander van één Antillen, ik denk aan de kleinere eilanden'. U doet voorkomen of wij met de politieke onafhankelijkheid van Aruba geen hecht samenwerkingsverband willen hebben en of wij geen fondsen en voorzieningen willen treffen ook voor Saba, St. Eustatius en Bonaire. Ik ga nog verder. In een volkenrechtelijk samenwerkingsverband komt het volk van Saba, St. Eustatius, St. Maarten en Bonaire meer aan haar trekken dan op het ogenblik. Op dit ogenblik heeft in het staatsrechtelijk verband van de Nederlandse Antillen, één groot eiland de meerderheid en verder heeft Aruba veel statenzetels. Sedert de totstandkoming van de huidige rechtsorde hebben Aruba en Curaçao de lakens uitgedeeld. Noch Bonaire, Saba, St. Maarten, St. Eustatius hebben genoeg inbreng gehad in de bepaling van de toekomst.
Als mevrouw Jabaaij zich zo ongenuanceerd uitdrukt, vraag ik haar en ik vraag het publiek: Waarom heeft uw partij in het verleden ons de onafhankelijkheid van de Nederlandse Antillen willen opdringen? Waarom weigert Nederland een staatsrechtelijk verband met Saba, St. Maarten, St. Eustatius en Bonaire?
Ik heb sedert 1972 de ontwikkeling van Suriname meegemaakt. Nederland heeft een gemenebest-relatie met Suriname geweigerd. Nederland heeft zich helemaal teruggetrokken en was bezig de Nederlandse Antillen aan haar lot over te laten in het Caraïbisch gebied. Dank zij het tegenstribbelen van Aruba zitten de Antillen niet in hetzelfde bootje als Suriname. Wij kunnen voorzichtig onze onafhankelijkheid plannen. Wij kiezen voor een politieke onafhankelijkheid met een hecht samenwerkingsverband met de eilanden die het wensen. Maar de bevolkingen dienen zichzelf daarover uit te spreken. Als Bonaire staatsrechtelijke banden met Nederland wil blijven behouden vanwege de onzekerheid, dan dient Nederland ingevolge het zelfbeschikkingsrecht aan de wensen van Bonaire en de andere kleine eilanden tegemoet te komen.
Wat we nu zien is een egoïstisch streven in vele Nederlandse politici om de Antillen bij elkaar te groeperen en dan de banden door te knippen en ons te laten drijven in het Caraïbisch gebied.
Ingaand op wat de heer Martina zegt. De Bahamas zijn inderdaad een eenheidsstaat en geen federatie. Indonesië is een eenheidsstaat en geen federatie. Er bestaat in de wereld geen federatie, geen statenbond van eilanden. Wanneer een eenheidsstaat wordt opgelegd, dan bestaat het, maar dan moet het ook met harde hand geregeerd worden. Willen Aruba, Bonaire, St. Maarten, Saba en St. Eustatius dat? Willen zij dat het grootste eiland met harde hand een eenheidsstaat in stand houdt? Er bestaat geen federatie van eilanden. Laten wij daarom een duurzaam samenwerkingsverband smeden. Ik zeg u, dat wij naar elkaar toe kunnen groeien. Wie zegt dat wij bij elkaar zullen blijven? Misschien komen er meer eilanden in het Caraïbisch gebied bij.

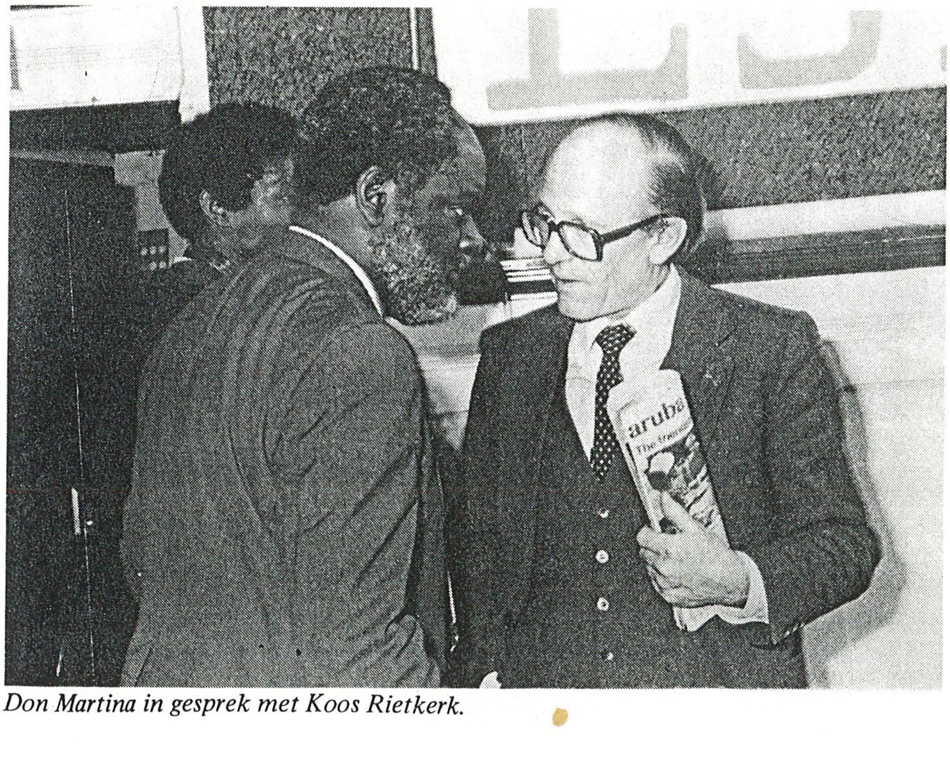
Don Martina in gesprek met Koos Rietkerk.

MEVROUW JABAAIJ Mijnheer Croes, u heeft gezegd dat ik emotioneel kan reageren. Dat is juist, want het kan bijna niet anders als u een aantal stellingen formuleert. Natuurlijk respecteren wij het onafhankelijkheidsstreven van elk eiland. Dat staat te lezen in een rapport dat speciaal voor de PvdA is geschreven: 'Een visie op de onafhankelijkheid van de Nederlandse Antillen'. Als U verwijten maakt aan mijn adres persoonlijk, dan moet ik u zeggen dat u juist kijkt naar iemand die geprobeerd heeft de ongenuanceerde opstelling in de Tweede Kamer die er was na 1969 te wijzigen. In de

'Als Antilliaan zou ik ook niet een al te zwaar Antillen willen, maar u heeft met een situatie te maken waarin u in overleg met de Nederlandse regering moet treden om dingen voor de toekomst te regelen.'

die er was na 1969 te wijzigen. In de
Tweede Kamer zijn we er wel in geslaagd om nuanceringen aan te brengen. U heeft het over een hecht en duurzaam samenwerkingsverband gehad. Welnu, als ik uw uitspraken lees over het geven van garanties aan de kleine eilanden die u afhankelijk stelt van garanties door Nederland, denk ik, dat u zich zonder meer verantwoordelijk moet voelen. Als er een ontwikkelingsbank op de Antillen komt, moet Aruba dat aannemen want dan blijkt hoe verantwoordelijk u bent voor de Bovenwinden.
Waar het om gaat, is dat er verschillende partijen zijn, waarvan Nederland er één is. Als Antilliaan zou ik ook een niet al te zwaar Antillen willen, wat Nederland zo nodig moet. Maar u heeft wel in het koninkrijk te maken met een situatie waarin u in overleg met de Nederlandse regering moet treden om dingen voor de toekomst te regelen. Ik heb er vertrouwen in dat de politieke situatie stabiel kan blijven in het Caraïbisch gebied. Het is ook onze verantwoordelijkheid ernaar te streven dat mensen die daar leven het in ieder geval niet slechter krijgen. U zegt zelf dat het slechter nauwelijks kan. In ieder geval is dat een kwestie van mijn verantwoordelijkheid, voor de mensen daar. □